LingVaria
Rok XXI (2026) | 2 (42) | s. 311–327
HTTPS://DOI.ORG/10.12797/LV.21.2026.42.19
Licencja: CC BY-NC-ND 4.0

Jakub Sroka
Uniwersytet Łódzki, Łódź
jakub.sroka@filologia.uni.lodz.pl

NA „PIĄTCE" MIESZKAMY TYDZIEŃ – O NAZWACH BUDYNKÓW MIESZKALNYCH W OBOZIE NA MAJDANKU

Słowa klucze: lagerszpracha, Majdanek, obóz koncentracyjny, nazwy budynków mieszkalnych na Majdanku, II wojna światowa

Keywords: Lagersprache, Majdanek, concentration camp, names of residential buildings at Majdanek, World War II

Wprowadzenie i stan badań

Artykuł traktuje o nazwach budynków mieszkalnych znajdujących się na terenie obozu koncentracyjnego na Majdanku, stanowiących większość jego zabudowy i przeznaczonych przede wszystkim dla więźniów, a także zamieszkiwanych przez władze obozowe (w mniejszym stopniu). Postawić można następujące pytanie badawcze: czy analiza nazw tych budynków może dostarczyć szczegółowych informacji o obozowej rzeczywistości, tak różnej od świata „zza drutów" (jak mawiali więźniowie), o funkcjach lagru, jego rozplanowaniu, zamieszkującej go społeczności i jej strukturze oraz o skojarzeniach i emocjach, jakie te budynki budziły?

Choć istnieje stosunkowo bogata literatura poświęcona obozom koncentracyjnym (mowa tu o literaturze historycznej, psychologicznej czy socjologicznej), to problematyka samej polszczyzny lagrowej zajmuje w niej niewiele miejsca. Badania

językoznawcze dotyczące języka okresu II wojny światowej koncentrowały się głównie na wpływie wojny na język ogólny, zwłaszcza na zjawiskach leksykalnych, zapożyczeniach oraz języku konspiracji, pomijając specyfikę języka funkcjonującego w zamkniętej rzeczywistości obozowej.

Opracowania dotyczące mowy używanej w nazistowskich obozach koncentracyjnych, czyli lagerszprachy – z niem. *Lagersprache* 'mowa obozowa' (Kość 1980: 288) – są nieliczne i najczęściej odnoszą się do obozu Auschwitz. Do najwcześniejszych prób opisu tej specyficznej mowy należy publikacja Władysława Kuraszkiewicza, który jako były więzień tego obozu zanalizował wpływ języka niemieckiego na mowę więźniów oraz przedstawił tematyczne zestawienie słownictwa obozowego (Kuraszkiewicz 1947). Niewielka liczba prac powstałych w pierwszych dekadach powojennych wynikała zarówno z uwarunkowań politycznych (cenzury), jak i trudności metodologicznych (Wesołowska 2002).

Wyraźniejsze zainteresowanie tematyką lagrową pojawiło się dopiero pod koniec XX w. Kluczową rolę w rozwoju badań odegrała Danuta Wesołowska, która nie tylko opisywała język lagrów, lecz także analizowała przyczyny wcześniejszego zaniedbania tej problematyki, wskazując na czynniki pozajęzykowe, metodologiczne i aksjologiczne (Wesołowska 1996, 2002). Współczesne badania nad językiem obozowym reprezentuje przede wszystkim dorobek Jarosława Pacuły (2010), który podejmuje analizy leksykalno-semantyczne, rekonstruując językowy obraz rzeczywistości obozowej oraz system wartości funkcjonujący wśród więźniów. Mimo rozwoju badań język używany w obozie koncentracyjnym na Majdanku pozostaje bardzo słabo opracowany. Jedyne znane opracowanie w tym zakresie reprezentuje krótki artykuł Józefa Kościa pt. *Uwagi o języku więźniów obozu koncentracyjnego na Majdanku* (Kość 1980), w którym autor wyróżnił cztery podstawowe warstwy leksyki obozowej Majdanka: zapożyczenia obcojęzyczne, elementy przejęte z innych odmian środowiskowych polszczyzny, neosemantyzmy oraz neologizmy słowotwórcze i frazeologiczne, a także krótko scharakteryzował mechanizm powstawania tego typu jednostek w mowie obozowej Majdanka.

Lagerszpracha stanowi twór złożony i niejednorodny, obejmujący elementy pochodzące z różnych języków narodowych oraz odmian językowych, takich jak socjolekty przestępcze czy żargony więźniarskie. Język załogi obozowej, w tym esesmanów i kapo, miał charakter wielonarodowy z dominującą rolą niemczyzny, która silnie oddziaływała na mowę więźniów. Mimo zróżnicowanego pochodzenia osadzonych (pod kątem języka, jakim się posługiwali) w praktyce komunikacyjnej funkcjonowały zbliżone zasoby leksykalne. Udział innych języków, takich jak rosyjski, francuski czy czeski, był ograniczony, co potwierdza, że mowa obozowa nie może być utożsamiana wyłącznie z polszczyzną więźniarską (Kuraszkiewicz 1947: 9–13, 36–42).

Źródła i metodologia

Niniejszy artykuł prezentuje część wyników badań jego autora nad mową obozową używaną na Majdanku. Materiał badawczy pozyskano ze źródeł publikowanych i nieopublikowanych dzięki kwerendzie przeprowadzonej w Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku. Analizowane źródła miały formę pisemną (rękopisy, maszynopisy, komputeropisy – teksty wspomnień, książki) lub nagrań audio i wideo. Podstawowym kryterium doboru źródeł było to, aby ich autorami były osoby, które faktycznie przeżyły pobyt w obozie na Majdanku (lub głównie na Majdanku oraz w innych obozach), a także posługiwały się językiem polskim. Teksty stylizowane na wspomnienia obozowe lub redagowane pod kątem eliminacji charakterystycznej leksyki lagrowej nie były brane pod uwagę. Baza liczy przeszło 80 źródeł, z których najstarsze sięgają 1944 r. Za pomocą metody filologicznej wyekscerpowano ponad 600 jednostek językowych charakterystycznych dla mowy obozowej i podzielono je pod kątem tematycznym na grupy. W niniejszym artykule prezentowane są leksemy należące do jednej z takich grup: nazw miejsc, a konkretniej nazw budynków mieszkalnych w obozie. Przeprowadzono także analizę semantyczną, zweryfikowano znaczenie wszystkich leksemów w słownikach języka polskiego i niemieckiego (metoda słownikowa) i dokonano analizy formalno-genetycznej, dzięki której wyróżniono w lagerszprasze Majdanka zapożyczenia, neologizmy oraz jednostki złożone – zwroty i wyrażenia. W obrębie nazw budynków mieszkalnych przeważają wyrażenia; obecne są także zapożyczenia i neologizmy.

Obóz na Majdanku i jego zabudowa mieszkalna – krótka charakterystyka

Obóz na Majdanku (niem. *Konzentrationslager Lublin* lub *KL Lublin*), funkcjonujący w latach 1941–1944 na przedmieściach Lublina, był jednym z lagrów utworzonych przez Niemców w okresie II wojny światowej. Stanowił miejsce eksterminacji przede wszystkim ludności polskiej oraz pochodzenia żydowskiego, szczególnie w ramach tzw. ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej (Kranz 2007: 7–9).

Na tle innych niemieckich obozów koncentracyjnych Majdanek wyróżniał się specyficzną organizacją przestrzenną, opartą na podziale jego terenu na tzw. pola więźniarskie. Łącznie utworzono pięć takich pól i otoczono je rzędami drutów kolczastych. Każde pole obejmowało ok. 20 baraków mieszkalnych, 2 baraki gospodarcze w kształcie litery „L" (tzw. elbaraki), mieszczące kuchnię i umywalnię, oraz 4 wieże strażnicze usytuowane w narożnikach (*Topografia i zabudowa Majdanka*).

Więźniowie Majdanka żyli w prymitywnych warunkach – doskwierał im głód, byli zmuszani do wykonywania morderczych prac, uczestniczenia w wielogodzinnych apelach przy uciążliwych warunkach atmosferycznych. Umierali zarówno na skutek ciężkich chorób spowodowanych fatalnymi warunkami sanitarnymi,

pasożytami i epidemiami, jak i w wyniku mordów dokonywanych przez władze obozowe. Wszystko to było taktycznie zaplanowanym działaniem, mającym na celu pozbawienie osadzonych wszelkich oznak człowieczeństwa i wymuszenie na nich posłuszeństwa. Po skończonej pracy, apelu wieczornym i kolacji ogłaszano ciszę nocną (zazwyczaj ok. godziny 21), a więźniowie udawali się do baraków, które zamieszkiwali (Murawska 1991: 146–148). Poszczególne pola obozowe różniły się od siebie typem zabudowy mieszkalnej. Na polach I, II, V oraz w obrębie budowanego pola VI (które nigdy nie zostało zasiedlone) znajdowały się baraki przeznaczone docelowo dla ludzi. Były to budynki wyposażone w podłogę, sufit oraz okna, a ich wnętrza, w zależności od potrzeb, dzielono na dwa lub trzy pomieszczenia. Odmienny charakter miały baraki zlokalizowane na polach III i IV, określane jako stajenne (niem. *Pferdestallbaracken*), pierwotnie przeznaczone dla zwierząt, lecz wykorzystywane do zakwaterowania więźniów. Był to najbardziej niecywilizowany, prosty typ zabudowy: o cienkich, nieszczelnych ścianach oraz dachu złożonym z desek pokrytych papą, wyposażonym jedynie w świetliki pełniące funkcję okien (Marszałek 1991: 53). Choć baraki były bardzo prymitywnymi budynkami, Niemcy wymuszali na więźniach traktowanie miejsca zamieszkania z szacunkiem – często zakazywali wchodzenia do środka w butach, wymagali utrzymywania należytego porządku, błyskawicznego ścielenia łóżek, co tak naprawdę było pretekstem do wymierzania osadzonym kolejnych kar w przypadku niezastosowania się do obowiązujących zasad. Należy dodać, że utrzymanie porządku w barakach oraz uzyskanie namiastki normalnego funkcjonowania wymagało bardzo dobrej organizacji po stronie więźniów, ponieważ w tych budynkach nie było kanalizacji, a ogrzewanie całej powierzchni musiały zapewnić jedynie dwa piece. Sytuację zdecydowanie pogarszało przeludnienie – baraki przeznaczone dla ok. 200–250 osób nierzadko mieściły kilkuset więźniów. Wiązało się to z koniecznością spania na podłodze lub w kilka osób na jednej pryczy – prowizorycznym drewnianym łóżku. Noc dla więźniów kończyła się pobudką o piątej lub nawet trzeciej nad ranem przez tzw. blokowych. Po pościeleniu łóżek, zjedzeniu śniadania i odbyciu apelu osadzeni udawali się w wyznaczone miejsca pracy (Murawska 1991: 145–146).

Prezentacja i opis materiału językowego

Baraki mieszkalne (nazywane także blokami) zamieszkiwały ustalone przez Niemców grupy więźniów. Wiązało się z tym powstanie w mowie obozowej różnych nazw tych budynków, które służyły ich identyfikacji. W analizowanym materiale wyróżniono 38 jednostek, które nazywają budynki mieszkalne w obozie na Majdanku lub części tych budynków. Z genetycznego punktu widzenia można odnaleźć wśród nich przede wszystkim wyrażenia, a więc złożone jednostki leksykalne, a także zapożyczenia oraz neologizmy i w takim nadrzędnym podziale jednostki te

zostaną zaprezentowane i omówione. W tym miejscu należy jeszcze zwrócić uwagę na pewną kwestię semantyczną, a mianowicie na to, że wśród przedstawionych haseł znajdują się jednostki odnoszące się do prowizorycznego szpitala obozowego, który funkcjonował na Majdanku, co może budzić pewne wątpliwości, tj. czy ta jednostka faktycznie nazywa budynek mieszkalny. Choć budynki „szpitalne" były miejscem pracy więźniów oraz lekarzy, to przede wszystkim stanowiły miejsce zamieszkania wielu osób niezdolnych do przebywania w zwykłych barakach oraz osób, które ze względu na swoją chorobę musiały zostać odizolowane od reszty.

Prezentowane jednostki językowe mają postać haseł słownikowych. Wytłuszczoną czcionką został zapisany wyraz hasłowy, następnie podano jego definicję obozową. Definicja mogła zostać zarówno skonstruowana przez autora artykułu na podstawie kontekstu, w obrębie którego znajdował się przytoczony cytat (wówczas widnieje oznaczenie *def. autora*), jak i przywołana za autorem wspomnień obozowych (w nawiasie widnieje inicjał autora wspomnień) lub za opracowaniem naukowym bądź słownikiem (w nawiasie widnieje skrót tej publikacji). Notowanie leksemów sprawdzono w słownikach języka polskiego, języka niemieckiego, a także w opracowaniach naukowych, co zostało podane zaraz po definicji w postaci skrótów i odpowiednich informacji. Wykaz skrótów znajduje się w końcowej części niniejszego artykułu. Następnie odnotowano potwierdzenie użycia leksemu w kontekście (cytat) oraz w przypadku zapożyczeń – informację o pochodzeniu jednostki.

Wyrażenia

W materiale badawczym wyróżniono 26 wyrażeń. Składają się one zazwyczaj ze słowa *blok* lub *barak* oraz wyrazu określającego. Przedstawionych poniżej pięć wyrażeń zawiera rzeczownik *barak*:

barak esesmański 'budynek, w którym przebywała załoga obozu, czyli esesmani' (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSJP PAN, WSPSF, Kuraszkiewicz, Wesołowska[1], Kość nie notują): „Ze śmietnika przy barakach esesmańskich przyniósł dużą blaszaną puszkę po marmoladzie" (CS 67);

barak mieszkalny 'budynek w obozie, w którym mieszkali więźniowie' (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Kuraszkiewicz, Wesołowska, Kość nie notują): „A potem myśmy mieli i zakład, i nasz barak mieszkalny, i to było ogrodzone jeszcze raz drutem, żebyśmy nie mieli kontaktu z tamtymi więźniami…" (WWes 4: 30);

barak tyfusowy 'budynek, w którym leżeli więźniowie chorzy na tyfus' (def. autora; Kość notuje; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN,

[1] Publikacja Danuty Wesołowskiej, w której zweryfikowano notowanie znaczeń analizowanych jednostek, to *Słowa z piekieł rodem. Lagerszpracha. Totalitaryzm i język* (1996).

Kuraszkiewicz, Wesołowska nie notują): „W końcowym okresie na każdym polu jeden z baraków mieszkalnych zamieniony był na barak tyfusowy" (CS 82);

barak śmierci 'budynek w obozie, w którym więźniowie oczekiwali na skierowanie na śmierć lub w którym przebywali ciężko chorzy więźniowie' (def. za JP; Paculа, Blumental notują; SWO, SPA, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Kuraszkiewicz, Wesołowska, Kość nie notują): „Niemcy […] tych przeznaczonych do wyeliminowania nie posyłali od razu do komory, tylko umieszczali w specjalnym baraku śmierci, gdzie nieszczęśliwcy siedzieli czasem do ośmiu dni, dopóki ich stamtąd nie wzięto na egzekucję" (JP 23–24);

barak żydowski 'budynek, w którym przebywali więźniowie pochodzenia żydowskiego' (def. za KT; Pacuła notuje; SWO, SPA, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Kuraszkiewicz, Wesołowska, Kość nie notują): „W dniu pierwszego maja zostałyśmy właśnie z Matą Wolniewską mianowane Blockhilferin baraku żydowskiego nr 22" (KT 150).

Powyższe wyrażenia nie odnoszą się wyłącznie do budynków zamieszkiwanych przez więźniów (*barak esesmański*). Ponadto człony określające tych wyrażeń zawierają rozmaite informacje o przebywających w barakach osobach, takie jak narodowość (*barak żydowski*), izolacja z powodu choroby (*barak tyfusowy*) czy status danej osoby, np. skazanie i skierowanie na śmierć bądź tortury (*barak śmierci*).

Liczną grupę jednostek stanowią wyrażenia, do których utworzenia posłużyło słowo *blok*. Pod kątem semantycznym człony określające w tych wyrażeniach wskazują na:

a) narodowość więźniów:

blok białoruski 'budynek, w którym przebywali Białorusini' (def. za KT 50; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Rysowałam ich portreciki – które potem […] pokazywałam w bloku białoruskim" (KT 50);

blok narodowościowy 'budynek, który zamieszkiwała grupa więźniów określonej narodowości' (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Bo zaraz po 3–4 dniach stworzyli narodowościowe bloki i myśmy się do polskiego bloku dostali, na blok 16" (RS 7: 40);

blok rosyjski 'budynek, w którym przebywali więźniowie pochodzenia rosyjskiego' (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Dwa bloki rosyjskie, blok prostytutek, blok pracowniczek pralni i blok szwalni" (IL 18);

polski blok 'budynek, który zamieszkiwali więźniowie polscy' (def. za RS; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Bo zaraz po 3–4 dniach stworzyli narodowościowe bloki i myśmy się do polskiego bloku dostali, na blok 16" (RS 7: 40); „Myśmy, jak powiadam,

stworzyli ten polski blok, to codziennie wieczór, kiedy ranna modlitwa, to ksiądz Jaś Przetocki prowadził" (RS 21: 52);

b) miejsce, z którego przywieziono więźniów:

blok pawiacki 'budynek, w którym przebywali więźniowie przywiezieni z Pawiaka' (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Z początku publiczność stanowił nasz blok pawiacki i zaproszone radomianki […]" (KT 86); „Byłyśmy zorganizowane, zresztą blok pawiacki tak zwany […]" (HŁ 4: 07);

blok Pawiaczek 'budynek, w którym przebywały więźniarki przywiezione z Pawiaka' (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Blok »Pawiaczek« był to jeden z najprzyzwoitszych bloków poza blokiem »funkcyjnych« jeżeli chodzi o utrzymanie porządku […]" (IL 3);

blok radomiaków 'budynek, w którym przebywali więźniowie przywiezieni z Radomia' (def. za MG; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Na naszym polu zostały […] trzy bloki więźniów z Pawiaka i blok radomiaków, w sumie około 3000 ludzi" (MG 57);

blok radomianek 'budynek, w którym przebywały więźniarki przywiezione z Radomia' (def. za DBM; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „»Mama Klejnot« z bloku radomianek uczy nas najpotrzebniejszych słów niemieckich […]" (DBM 53);

blok transportowy[2] 'budynek, w którym przebywała nowa grupa więźniów przywieziona do obozu' (def. autora; Pacuła notuje; SWO, SPA, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Zostałem skierowany na blok nr 22, już do bloku tak zwanego transportowego" (AG 37: 05);

c) miejsce zatrudnienia mieszkańców budynku:

blok pracowniczek pralni 'budynek, w którym mieszkały więźniarki zatrudnione w pralni obozowej' (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Dwa bloki rosyjskie, blok prostytutek, blok pracowniczek pralni i blok szwalni" (IL 18);

blok prostytutek 'budynek, w którym mieszkały więźniarki pracujące w obozie jako prostytutki' (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Dwa bloki rosyjskie, blok prostytutek, blok pracowniczek pralni i blok szwalni" (IL 18);

d) funkcję pełnioną w obozie przez mieszkańców tego bloku (pozycję w hierarchii obozowej):

---

[2] Jednostka *blok transportowy* została włączona do grupy, ponieważ jej człon określający informuje o tym, że mieszkańcy tego budynku zostali niedawno przywiezieni z wolności, a następnie przyjęci do obozu i obecnie oczekują na przydział do konkretnych bloków mieszkalnych.

blok funkcyjnych ‘budynek, w którym przebywali więźniowie pełniący funkcje w obozie, czyli więźniowie nadzorujący, np. blokowi, sztubowi’ (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Blok »Pawiaczek« był to jeden z najprzyzwoitszych bloków poza blokiem »funkcyjnych« jeżeli chodzi o utrzymanie porządku […]” (IL 3);

blok SS ‘budynek, w którym przebywała załoga obozu, czyli esesmani’ (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „[…] w tym miejscu, gdzie były te bloki SS” (WWes 7: 33);

e) zły stan zdrowia przebywających w nim więźniów:

blok chorych ‘budynek pełniący funkcję prowizorycznego szpitala, w którym przebywały osoby chore’ (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Nie wszystkich […] można było umieścić na bloku chorych, »rewirze«…” (WW 13); „To był blok chorych. Potem dopiero rozbudował się na kilka bloków, bo coraz więcej było chorych” (MUB 10: 45);

blok szpitalny ‘budynek pełniący funkcję prowizorycznego szpitala obozowego’ (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „[…] z czasem powstało kilka bloków szpitalnych, a nawet było coś w rodzaju podziału na specjalności” (KT 85); „Blok szpitalny posiadał trzy rzędy jednopiętrowych łóżek” (JKu 9);

blok rewirowy[3] ‘budynek pełniący funkcję prowizorycznego szpitala obozowego’ (def. za IL; Pacuła, Kość notują; SWO, SPA, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz nie notują): „Bloków czynnych jest obecnie 8 plus blok »rewirowy« i blok kancelaryjny »Schreibstuba«” (IL 18);

blok śmierci ‘blok, w którym leżeli ciężko chorzy więźniowie’ (def. autora; Pacuła, Kość notują; WSJP PAN notuje w znaczeniu ‘budynek, w którym przebywają więźniowie skazani na śmierć’; SWO, SPA, SJPD, SJP PWN, WSPSF, Wesołowska, Kuraszkiewicz nie notują): „A w szóstym albo siódmym dniu pobytu na tym »bloku śmierci« przeżyłem jeden z najokrutniejszych chyba momentów […]” (CS 40);

blok tyfusowy ‘budynek, w którym przebywali więźniowie chorzy na tyfus’ (def. autora; Pacuła, Wesołowska notują; SWO, SPA, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Weszliśmy do zawszonego, zabrudzonego, tyfusowego bloku” (MG 58); „Wszedłem do bloku tyfusowego, tam spisano personalia” (JZ 44);

f) wyznanie więźniów:

blok katolicki ‘budynek, który zamieszkiwali więźniowie wyznania katolickiego’ (def. za RS; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska,

[3] Wyrażenie to stanowi kalkę strukturalną (niem. *der Revierblock*).

Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „I dał mnie na blok katolicki wprawdzie, tam lekarze mieszkali na tym bloku też […]" (RS 10: 50);

g) charakterystyczną cechę budynku, która czyniła go rozpoznawalnym:

blok czarnej giełdy 'budynek, w którym gromadzili się handlarze; miejsce licznych schadzek i uciech' (def. za KC; SWO, SPA, Pacuła, SJPD, SJP PWN, WSPSF, WSJP PAN, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Blok 22 stał się blokiem czarnej giełdy, gromadził codziennie wieczorami handlarzy – Żydów, Polaków, Rosjan i kapów. Oprócz swego charakteru giełdy blok ten był nieoficjalnym burdelem na IV polu" (KC 24).

Wśród wyrażeń znalazła się także jednostka *biały domek*:

biały domek 'budynek usytuowany w administracyjnej części obozu, który początkowo był zajmowany przez głównego lekarza SS, następnie przez kierownika oddziału więźniarskiego oraz więźniarki odpowiedzialne za sprzątanie baraków oficerów SS' (def. autora oraz za *Topografia i zabudowa Majdanka*; SPA notuje w znaczeniu 'druga, po tzw. Czerwonym Domku, komora gazowa uruchomiona w pobliżu będącego w budowie obozu Birkenau'; u Pacuły, Wesołowskiej oraz w SWO znaczenie takie jak w SPA; WSPSF, WSJP PAN, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „Przedwojenny budynek murowany, zwany »białym domkiem«, zajmowali w różnych okresach oficerowie SS, lekarz obozowy, a także więźniarki z komanda sprzątającego kwatery załogi KL Lublin" (*Topografia i zabudowa Majdanka*).

Należy zwrócić uwagę na to, że mowie obozowej używanej w Auschwitz również znane było określenie *biały domek*, lecz oznaczało ono komorę gazową. Na Majdanku budynek ten znajdował się poza właściwą, więźniarską częścią obozu, przy drodze prowadzącej do niego.

Wymienione wyżej wyrażenia składają się z rzeczownika oraz kilku typów przydawek. Połączenie rzeczownika i przydawki przymiotnej stanowią wyrażenia takie jak np. *barak mieszkalny*, *barak żydowski*, *blok rewirowy*, *blok tyfusowy*. Połączenie rzeczownika i przydawki dopełniaczowej stanowią przykłady takie jak *blok Pawiaczek*, *blok prostytutek*, *blok chorych*. Połączenie rzeczownika i przydawki rzeczownej stanowi wyrażenie *blok SS*.

Nie można pominąć faktu, że wyrażenia obozowe funkcjonowały w mowie więźniów – według koncepcji Wojciecha Chlebdy – na zasadzie reproduktów, ponieważ te stałe połączenia wyrazowe, raz utworzone przez społeczność obozową podczas jej pobytu w lagrze, były regularnie odtwarzane na potrzeby nazwania otaczających realiów (Chlebda 2020: 30–32). Gdy obóz został zlikwidowany i ta rzeczywistość przestała istnieć, omawiane jednostki także przestały być używane.

Zapożyczenia

Grupę reprezentowaną przez sześć jednostek stanowią zapożyczenia z języka niemieckiego. Pierwsze dwa przykłady zapożyczeń, czyli *barak* i *blok*, zostały omówione wyżej jako elementy wyrażeń obozowych, lecz również funkcjonowały one samodzielnie. Trzeba jednak zaznaczyć, że choć leksemy te odnosiły się często do budynków mieszkalnych, to miały szersze znaczenie. Poniższe przykłady ilustrują użycie tych wyrazów w kontekście budynku mieszkalnego:

barak 'budynek w obozie, w którym zazwyczaj mieszkali więźniowie; niektóre baraki pełniły funkcje magazynów, kuchni lub łaźni' (def. autora; SWO notuje słowo *barak* wyłącznie w obrębie definicji jednostki *blok*; SJPD notuje w znaczeniu 'prowizoryczny budynek parterowy przeznaczony na tymczasowe mieszkania, biura lub magazyny'; WSJP PAN notuje w znaczeniu 'podłużny budynek parterowy służący jako tymczasowe pomieszczenie mieszkalne, biurowe lub gospodarcze'; SPA nie notuje, Wesołowska notuje z rozróżnieniem, że w bloku więźniowie mieszkali, a w baraku pracowali; Pacuła, Blumental, Kuraszkiewicz notują): „Wychodzimy obie przed barak" (DBM 213); „[…] byłyśmy w jednym baraku" (JMW 6: 23)
[niem. *die Baracke* 'barak' (DWDS; DEPL)];

blok 'budynek w obozie, barak mieszkalny więźniów, stanowiący jednostkę administracyjną obozu' (def. za SWO; Pacuła, Kuraszkiewicz, Wesołowska notują, SJPD notuje w innych znaczeniach oraz w znaczeniu obozowym, wskazując na związek tego znaczenia z hitlerowskimi obozami koncentracyjnymi; SPA, SJP PWN notują w innych znaczeniach, lecz także jako 'barak dla więźniów w obozach hitlerowskich' oraz 'grupa więźniów mieszkających w jednym baraku'; Wesołowska notuje z rozróżnieniem, że w bloku więźniowie mieszkali, w baraku zaś pracowali; WSJP PAN notuje w wyrażeniu *blok śmierci* w odniesieniu do obozów hitlerowskich): „Zapalenie przez policjantkę światła na bloku było ranną pobudką do wstawania" (IL 5); „Najpierw rozbierali się na bloku 22…" (KC 46)
[niem. *der Block* 'blok' (DWDS; DEPL)].

Pozostałe trzy zapożyczenia pod kątem semantycznym odnoszą się do budynków, w których przebywali chorzy lub niezdolni do pracy więźniowie:

gamelblok 'budynek w obozie, barak, w którym przetrzymywano więźniów uznanych za niezdolnych do pracy, nad którymi się znęcano; oddzielony od innych baraków drutem kolczastym' (def. za *Założenia i budowa Majdanka* oraz Kość; Kość notuje w postaci *gamelblok*; SJPD, SJP PWN, WSJP PAN, SWO, SPA, Pacuła, Wesołowska, Kuraszkiewicz nie notują): „Chyba gamelblok tak zwany, tam leżeli więźniowie, którzy nie tylko nie byli zdolni do pracy, ale właściwie nie mogli się poruszać" (TC 6: 58); „[…] do gamelbloku, to znaczy do takiej wykańczalni takiej odsyłali i tam kapowy […] bił pałką […]" (MMG 21: 40)
[niem. *der Gammelblock* 'barak zamieszkały przez wycieńczonych więźniów' (Kość 1980)].

Warto zaznaczyć, że powyższe zapożyczenie odnosi się do określenia *gamel* (niem. *das Kamel* 'wielbłąd'), które na Majdanku oznaczało więźnia skrajnie wyniszczonego zarówno fizycznie, jak i psychicznie. W innych obozach, na przykład w Auschwitz, określeniem takiego człowieka było słowo *muzułman*.

Szpital obozowy nazywano następującymi leksemami:

rewir 'barak, w którym mieścił się prowizoryczny szpital obozowy dla więźniów' (def. za SWO; WSJP PAN notuje w znaczeniu 'wyznaczony obszar, na którym osoba zajmująca się określonego rodzaju działalnością wykonuje swoje obowiązki'; SWO, SPA, Pacuła, Wesołowska, SJPD, SJP PWN, Kuraszkiewicz notują): „Na Majdanku istniała namiastka szpitala obozowego, tzw. rewir" (SZ 45); „Na polu I, na rewirze, spotkałem się z Żydami z Czechosłowacji, pełniącymi funkcje kalifaktorów" (KC 21); „Rewir to szpital" (IL 12); „[…] skierowany został […] do baraku szpitalnego, nazywanego rewirem" (CS 25); „Zadaniem gońca było poza noszeniem oficjalnych dokumentów, stanu rewiru, czyli szpitala, również te grypsy, te gazety od pani doktór Perzanowskiej…" (KWin 2: 40)
[niem. *das Revier* 'rewir' (DWDS; TR PWN), także od niem. *das Krankenrevier* 'obszar szpitalny, rewir szpitalny' (DWDS)];

Schonungblok 'barak, w którym przebywali więźniowie tymczasowo niezdolni do pracy, przechodzący rekonwalescencję' (def. autora oraz za SWO; SWO notuje w postaci *szonungsblok* 'blok ozdrowieńców'; SJP PWN, WSJP PAN, SPA, Pacuła, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują): „[…] kto nie może pracować, winien […] zgłosić się na specjalnym Schonungbloku. […] powiedział, że musi sobie trochę wypocząć i udając niezdolnego do pracy, został przyjęty na Schonungblok" (CS 48-49)
[niem. *der Schonungsblock* 'blok ochronny, szpital' (DWDS)].

Powyższe zapożyczenia są właściwe, tj. ich znaczenie w języku niemieckim zostało przeniesione do polszczyzny. Zapożyczenia *blok* oraz *barak* funkcjonują w polszczyźnie od dawna, są całkowicie przyswojone, a ich niemiecki rodowód wydaje się zapomniany. Należy zwrócić uwagę, że Niemcy używali tych słów bardzo często nie tylko w mowie, lecz także w piśmie, tj. w dokumentach, aktach oraz na tabliczkach informacyjnych wiszących na budynkach. Polacy przypominali sobie wówczas o tym, że choć słowa te brzmią w zasadzie identycznie w obu językach, to w realiach lagru są narzucone przez władze obozowe. Gdyby obozami kierowali ludzie innej narodowości, być może znajdujące się na ich terenie budynki nigdy nie byłyby nazywane blokami lub barakami. W pozostałych zapożyczeniach nieco bardziej odczuwalny jest pierwiastek niemieckojęzyczny, choć jednostki te również zostały przyswojone do polszczyzny. W przypadku leksemu *rewir* mamy do czynienia z przyswojeniem całkowitym, nazwy *gamelblok* i *Schonungblok* mogą natomiast budzić pewne wątpliwości. Jednostka *gamelblok* została wyekscerpowana z materiałów audio, nie można zatem być pewnym, czy autorzy tych słów byli świadomi niemieckiej pisowni. W niniejszym opracowaniu uznano to zapożyczenie za częściowo

przyswojone, ponieważ jeden z autorów odmieniał ten leksem przez przypadki. *Schonungblok* także należałoby uznać za zapożyczenie częściowo przyswojone, ponieważ pomimo odmiany przez przypadki spolszczenie wyrazu w tekstach wspomnień jest niepełne (niem. *Schonungsblock* → *Schonungblok*), a ponadto nie zrezygnowano z pisowni zgodnej z istniejącą w niemieckiej ortografii zasadą zapisywania rzeczowników wielką literą.

Wśród analizowanych jednostek została rozpoznana jeszcze jedna, będąca przykładem znanego mowie obozowej mechanizmu adaptacji morfologiczno-fleksyjnej:

kamera ‘izba, pomieszczenie w baraku’ (def. autora; Kuraszkiewicz, Wesołowska notują; SJPD notuje w znaczeniu *daw.* ‘zamknięte pomieszczenie’; SJP PWN, WSJP PAN notują w innych znaczeniach, m.in. ‘urządzenie rejestrujące obrazy’; Pacuła notuje w wyrażeniu *kamera chlebowa*; SPA nie notuje): „[…] kolega […] nie przychodził jednak wieczorami do naszej »kamery« – miał jakąś inną” (CS 76); „Jednego wieczora jakieś licho przywlokło tego kapo do naszej kamery” (CS 88)

[niem. *die Kammer* ‘izba, komórka, komora’ (DWDS; DEPL; SNPIPN; SPINJ) lub *die Packkammer* ‘małe pomieszczenie służące do przechowywania różnych przedmiotów użytkowych’ (DWDS)].

Leksem *kamera* powstał poprzez dodanie morfemu *-a* do niemieckiego wyrazu *Kammer*, co pozwoliło na formalne dostosowanie wyrazu do polskiego paradygmatu żeńskiego i włączenie go w system rodzimej odmiany. Był to dość często spotykany mechanizm w mowie obozowej, w której można odnaleźć inne tego typu przykłady, jak wyraz *brotkamera* ‘pomieszczenie, w którym przechowywano chleb’ powstały na bazie jednostki *Brotkammer*. Leksem *kamera* (a także *brotkamera*) powstał na niemieckojęzycznej podstawie, był w pełni zaadaptowany do polszczyzny i stanowił zapożyczenie właściwe.

Neologizmy

Neologizmy dotyczące budynków mieszkalnych stanowią sześć jednostek i są to neologizmy znaczeniowe, tj. neosemantyzmy. Cztery z nich to jednostki utworzone na zasadzie metonimii (tj. na podstawie relacji części do całości). W wymienionych niżej przykładach znaczenie zostało przeniesione z numeru, który oznaczał barak więźniarski, na cały budynek:

czwórka ‘blok więźniarski o numerze 4’ (def. autora; SWO, Pacuła, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują; SJP PWN notuje m.in. w znaczeniu ‘to, co jest oznaczone liczbą 4’; SJPD i WSJP PAN notują w innych znaczeniach; SPA nie notuje): „Znowu znajdujemy się w »trójce« między radomiankami, zamieszkującymi »dwójkę« i lwowiankami z »czwórki«” (DBM 84);

dwójka ‘blok więźniarski o numerze 2’ (def. autora; SWO, Pacuła, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują; SJPD i WSJP PAN notują w innych znaczeniach; SJP PWN notuje m.in. w znaczeniu ‘to, co jest oznaczone liczbą 2’; SPA nie notuje; Wesołowska notuje w postaci wyrażenia *na dwójce* [ktoś leży – uzup. autora artykułu]): „Znowu znajdujemy się w »trójce« między radomiankami, zamieszkującymi »dwójkę« i lwowiankami z »czwórki«" (DBM 84);

piątka ‘blok więźniarski nr 5’ (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują; SJPD, SJP PWN i WSJP PAN notują m.in. w znaczeniu: ‘to, co jest oznaczone liczbą 5’): „Na »piątce« mieszkamy tydzień" (DBM 70); „I taki Żydek stał […] to był blokowy piątki" (RS 6: 10);

trójka ‘blok więźniarski, barak o numerze 3’ (def. autora; SWO, SPA, Pacuła, Wesołowska, Kuraszkiewicz, Kość nie notują; SJPD, SJP PWN i WSJP PAN notują m.in. w znaczeniu: ‘to, co jest oznaczone liczbą 3’): „[…] Tereska Totleben wpada na »trójkę« i zawiadamia, że wszystkie Żydówki mają wyjść na lager" (KC 125).

W powyższych przykładach jako znaczenie prymarne można wskazać następujące: ‘to, co jest oznaczone cyfrą (np. 2, 3, 4 lub 5)’. Jest to powszechnie spotykany mechanizm przenoszenia znaczenia, na przykład sale w szkołach, gabinety w urzędach czy szpitalach także nazywa się *dwójką* czy *czternastką*, co wzięło się od oznaczenia pomieszczenia za pomocą numeru. Mechanizm ten został wykorzystany także w rzeczywistości obozowej, co miało ułatwić identyfikację budynków i uproszczenie (przyspieszenie) komunikacji. W tym wypadku warto jednak zaznaczyć, że był to jeden ze sposobów nazywania tych budynków, używany nieco rzadziej. Częściej nazywano je (tak jak zostało wcześniej przedstawione) ze względu na charakterystyczne cechy ludzi, którzy w nich zamieszkiwali. Interesujące może być to, że w mowie obozowej używano określeń np. *na trójce*, *na piątce* (w opozycji do: *w trójce*, *w piątce*).

Pozostałe dwa neosemantyzmy powstały poprzez konkretyzację znaczenia. Zostało ono wyraźnie zawężone do realiów obozowych i nie było znane polszczyźnie ogólnej:

sypialnia ‘część baraku więźniarskiego przeznaczona do spania; znajdowały się w niej prycze’ (def. za AZ 15; Kuraszkiewicz notuje; SJPD, SJP PWN i WSJP PAN notują w ogólnych znaczeniach: ‘pokój, w którym się sypia’ lub ‘pomieszczenie przeznaczone do spania’; SWO, SPA, Pacuła, Wesołowska, Kość nie notują): „Barak, w którym zostałem zakwaterowany, był podzielony na trzy części. Największa część to była tak zwana »sypialnia«, w której znajdowały się łóżka/prycze […]" (AZ 15);

wykańczalnia ‘blok, w którym tymczasowo przebywali więźniowie, chorzy i niezdolni do pracy, nad którymi znęcano się, najczęściej doprowadzając do ich śmierci’ (def. za MMG; Pacuła notuje; SJP PWN notuje w znaczeniu zbliżonym do obozowego: ‘miejsce, w którym pobyt kończy się śmiercią’; SJPD notuje w znaczeniu ‘dział zakładu produkcyjnego, zwykle fabryki włókienniczej’; WSJP PAN, SWO, SPA, Wesołowska, Kość, Kuraszkiewicz nie notują): „[…] do gamelbloku,

to znaczy do takiej wykańczalni takiej odsyłali i tam kapowy […] bił pałką […]" (MMG 21: 40).

W przypadku *sypialni* motywacją semantyczną przy przeniesieniu znaczenia było podobieństwo w wyglądzie i przeznaczeniu obu desygnatów. *Sypialnia* w ujęciu obozowym, podobnie jak w tym znanym polszczyźnie ogólnej, oznaczała część budynku, w której się śpi, lecz w przypadku obozu w zdecydowanie innych okolicznościach – w fatalnych warunkach i bez domowego ciepła. *Wykańczalnia* zaś znana jest polszczyźnie ogólnej jako miejsce, w którym dokonuje się końcowej obróbki produktu, a także jako miejsce, w którym pobyt kończy się śmiercią. Znaczenie obozowe zostało w tym wypadku zawężone do bloku/baraku, w którym więzień przebywał bardzo krótko, a samo skierowanie go do tego miejsca najczęściej oznaczało dla niego szereg tortur wykonywanych przez esesmanów oraz więźniów funkcyjnych i w konsekwencji śmierć.

Podsumowanie

Odpowiedź na postawione we wprowadzeniu pytanie badawcze jest twierdząca. Rozbudowane, szczegółowe czy metaforyczne określenia poszczególnych desygnatów omówione w artykule dostarczają wielu informacji na temat organizacji i funkcjonowania obozu. Potwierdzają one, że Majdanek stanowił rozbudowaną i różnorodną mikrospołeczność, w której wszystko było przemyślane i odpowiednio zorganizowane. Każdy budynek był zamieszkiwany przez określoną grupę więźniów, a ich nazwy powstały między innymi ze względu na narodowość, płeć, wyznanie, stan zdrowia, powiązania polityczne czy miejsce obozowego zatrudnienia tych ludzi. Nazwy służyły szybkiej identyfikacji obiektów. Budynki, w których leżeli chorzy lub skazani na śmierć więźniowie, dodatkowo budziły wiele negatywnych emocji i skojarzeń (podobnie jak same ich nazwy). Rzeczywistość lagru jest trudna do wyobrażenia czy zrozumienia z perspektywy osoby urodzonej wiele lat po wojnie, a prezentowane w artykule nazwy z pewnością ułatwiają jej pojęcie.

W artykule przedstawiono i omówiono 38 jednostek językowych nazywających budynki, w których mieszkali więźniowie lub przedstawiciele władz nazistowskiego obozu koncentracyjnego na Majdanku. Wśród nich wyróżniono 26 wyrażeń, 6 zapożyczeń i 6 neologizmów. Najliczniejszą kategorię stanowią wyrażenia oparte na rzeczownikach *blok* i *barak*, których człony określające odzwierciedlają strukturę społeczną i funkcjonalną obozu (m.in. narodowość więźniów, ich pochodzenie, stan zdrowia, funkcje czy przeznaczenie budynku). Jednostki te mają charakter opisowy i odnoszą się bezpośrednio do realiów życia obozowego (np. *barak tyfusowy*, *blok radomiaków*, *blok katolicki*, *blok czarnej giełdy*).

Drugą grupę tworzą zapożyczenia z języka niemieckiego, takie jak *barak*, *blok*, *rewir*, *gamelblok* czy *Schonungblok*. Część z nich została w pełni przyswojona przez

polszczyznę (np. *blok*), niektóre zaś zachowują wyraźne cechy obce (*Schonungblok*). Ich obecność wynika z dominującej roli języka niemieckiego w strukturze obozowej oraz z narzuconego charakteru tej terminologii. Analizowany materiał pokazuje, że choć niemczyzna stanowiła oficjalny język administracji, to osadzeni poprzez różnorodne procesy adaptacyjne próbowali te obce, narzucone terminy oswajać i włączać w przestrzeń własnej mowy.

Trzecią kategorię stanowią neologizmy (neosemantyzmy) powstałe poprzez zawężenie znaczenia (np. *sypialnia*) lub metonimię (np. nazwy bloków od numerów: *dwójka*, *czwórka*).

Całość analizowanego materiału niewątpliwie ukazuje język obozowy jako system silnie związany z „doświadczeniem lagrowym", tworzony doraźnie i funkcjonujący wyłącznie w obrębie tej specyficznej rzeczywistości. Ponadto same wymienione w artykule nazwy budynków wiele mówią o życiu codziennym w obozie – o topografii tego miejsca i strukturze społeczności obozowej.

Źródła i słowniki

AG: A. Górski, Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, VIII. *Nagrania audio*, sygn. VIII-13, 1978.

AZ: A. Zakościelny, *Wspomnienia P-3427*, Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, VII. *Zbiór pamiętników, relacji i ankiet byłych więźniów*, sygn. VII M-93, 1964.

CS: C. Skoraczyński, *Żywe numery*, Kraków 1984.

DBM: D. Brzosko-Mędryk, *Niebo bez ptaków*, Warszawa 1975.

DEPL: M. Pańków (red.), *Słownik niemiecko-polski i polsko-niemiecki DEPL.pl*, 2001–, [on-line:] https://www.depl.pl/index.php (dostęp: 10 XII 2025).

DWDS: *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*, [on-line:] https://www.dwds.de/ (dostęp: 10 XII 2025).

HŁ: H. Łukasiewicz, Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, VIII. *Nagrania audio*, sygn. VIII-103, 1982.

IL: I. Lipińska, [komputeropis bez nadanego tytułu], Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, VII. *Zbiór pamiętników, relacji i ankiet byłych więźniów*, sygn. VII-25, 1965.

JKu: J. Kukiełka, *Moje przeżycia w okresie okupacji hitlerowskiej*, [rok nieznany], Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, VII. *Zbiór pamiętników, relacji i ankiet byłych więźniów*, sygn. VII M-698.

JMW: J. Marciniak-Wielgo, Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, VIII. *Nagrania audio*, sygn. VIII-148, 1983.

JP: J. Pfeffer, *Jak uciekłem z Majdanka*, Wrocław 1990.

JZ: J. Zakrzewski, *A my żyjemy dalej… Wspomnienia więźnia Majdanka*, Lublin 1977.

KC: K. Czuryszkiewicz, B. Siwek-Ciupak (red.), *Krwawa środa. 3 listopada 1943 w pamięci świadków*, Lublin 2013.

KT: K. Tarasiewicz (red.), *My z Majdanka. Wspomnienia byłych więźniarek*, Lublin 1988.

KWin: K. Winnicka, Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, XXII. *Zbiór nagrań audiowizualnych*, sygn. XXII-116, 1996.

MG: M. Grudzińska, *Majdanek. Obóz koncentracyjny w relacjach więźniów i świadków*, Lublin 2011.
MMG: M. i M. Gancarz, Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, XXII. *Zbiór nagrań audiowizualnych*, sygn. XXII-1, 1987.
MUB: M. Ulatowska-Brzozowska, Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, XXII. *Zbiór nagrań audiowizualnych*, sygn. XXII-130, 1995.
RS: R. Sidorów, Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, XXII. *Zbiór nagrań audiowizualnych*, sygn. XXII-125, 1995.
SJP PWN: *Słownik języka polskiego PWN*, [on-line:] https://sjp.pwn.pl/ (dostęp: 20 XII 2025).
SJPD: W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I–XI, Warszawa 1958–1969.
SNPIPN: M. Sokołowska, A. Bender, K. Żak (red.), *Słownik naukowo-techniczny niemiecko-polski i polsko-niemiecki*, Warszawa 1995.
SPA: *Minisłownik pojęć z historii Auschwitz*, [on-line:] https://www.auschwitz.org/media/slownik-pojec/ (dostęp: 20 XII 2025).
SPINJ: O. Callier (red.), *Wörterbuch der deutschen und polnischen Sprache. Bearbeitet von Prof.* […]. *In zwei Teilen. 2. Teil: Deutsch-Polnisch. Sechste, verbesserte Auflage*, Leipzig 1926.
SWO: *Słowniczek wyrażeń obozowych*, [on-line:] www.majdanek.com.pl/slowniczek/slowniczek%20obozowy.html (dostęp: 30 XII 2025).
SZ: S. Zybała, *Piekło na ziemi*, Białystok 2006.
TC: T. Czajka, Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, XXII. *Zbiór nagrań audiowizualnych*, sygn. XXII-2, 1987.
TR PWN: *Translatica PWN*, [on-line:] https://translatica.pl/ (dostęp: 30 XII 2025).
WSJP PAN: P. Żmigrodzki (red.), *Wielki słownik języka polskiego*, [on-line:] https://wsjp.pl/ (dostęp: 18 VI 2026).
WSPSF: *Współczesny słownik frazeologiczny wersja autorska*. Pub. wer. Piotr Fliciński „Wielki słownik frazeologiczny", Poznań 2012, https://doi.org/10.13140/RG.2.2.28762.08643.
WW: W. Wojda, *Moje przeżycia w obozie na Majdanku*, Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, VII. *Zbiór pamiętników, relacji i ankiet byłych więźniów*, sygn. VII M-90, 1964.
WWes: W. Wesołowski, Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku, VIII. *Nagrania audio*, sygn. VIII-133, 1983.

Literatura i netografia

Blumental N., 1947, *Słowa niewinne*, „Wydawnictwa Centralnej Żydowskiej Komisji Historycznej przy Centralnym Komitecie Żydów Polskich" nr 34, Kraków.
Chlebda W., 2020, *Reproduktywność, reprodukcja, reprodukty*, [w:] W. Chlebda, J. Tarsa (red.), *Frazeologia a reprodukowalność w teorii i w praktyce komunikacyjnej. Problemy – metody analizy – opis*, Białystok, s. 27-50.
Kość J., 1980, *Uwagi o języku więźniów obozu koncentracyjnego na Majdanku*, „Poradnik Językowy" 6 (378), s. 288–295.
Kranz T., 2007, *Zagłada Żydów w obozie koncentracyjnym na Majdanku*, Lublin.

Kuraszkiewicz W., 1947, *Język polski w obozie koncentracyjnym. P 25793*, „Wykłady i Przemówienia. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego" nr 26, Lublin.
Marszałek J., 1991, *Geneza i budowa obozu*, [w:] T. Mencel (red.), *Majdanek 1941–1944. Praca zbiorowa*, Lublin, s. 39–58.
Murawska Z., 1991, *Warunki egzystencji więźniów*, [w:] T. Mencel (red.), *Majdanek 1941–1944. Praca zbiorowa*, Lublin, s. 129–170.
Pacuła J., 2010, *Auschwitz – słowa i milczenie. Studium leksykalno-semantyczne*, Bielsko-Biała.
Topografia i zabudowa Majdanka, Państwowe Muzeum na Majdanku, [on-line:] www.majdanek.eu/historia-obozu/topografia-i-zabudowa-obozu (dostęp: 1 IV 2026).
Wesołowska D., 1996, *Słowa z piekieł rodem. Lagerszpracha. Totalitaryzm i język*, Kraków.
Wesołowska D., 2002, *Język lagrów a język łagrów. Badania, założenia badawcze*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis" 6, „Studia Linguistica" 1, s. 409–420.
Wielki słownik języka polskiego PAN. Geneza, koncepcja, zasady opracowania, praca zbiorowa, red. P. Żmigrodzki, M. Bańko, B. Batko-Tokarz, J. Bobrowski, A. Czelakowska, M. Grochowski, R. Przybylska, J. Waniakowa, K. Węgrzynek, Kraków 2018.
Założenia i budowa Majdanka, KL Lublin 1941–1944, [on-line:] http://www.majdanek.com.pl/obozy/majdanek/zalozenia%20i%20budowa%20(m).html (dostęp: 21 VI 2026).

Na „piątce" mieszkamy tydzień: On the Names of Residential Buildings in the Majdanek Concentration Camp

Abstract

This article addresses the language used in the Nazi concentration camp Majdanek. It begins by reviewing the current state of research, outlining the methodology employed, and providing a brief historical overview of the camp. The analytical section investigates the vocabulary associated with the names of camp buildings at Majdanek. The collected linguistic material is divided into three primary groups: multi-word expressions, loanwords, and neologisms. The largest category consists of expressions centered on the nouns *blok* and *barak*, whose modifiers reflect the organizational and social structure of the camp. The second group consists of loanwords from German, which were assimilated to varying degrees into the Polish camp sociolect. Their presence attests to the strong influence of German language and the coercive nature of communication within the camp. The third category comprises neologisms, including neo-semantisms and word-formation neologisms based on German roots. The analysis confirms that camp language functioned as a dynamic, unstable system, heavily contingent on the extreme living conditions in the camp. At the same time, this vocabulary constitutes a valuable source for understanding camp reality, reflecting its spatial structure, social hierarchy, and the experiences of prisoners.